

[Dvojitý typ filosofů: myslitelé zaměřeni na reflexi a na vidění situace]
Ladislav Hejdlánek

This is a part of the original document:

[1985-1 \(rukopis\)](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[1985-1 \(rukopis\)](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 22. 8. 1985
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 22. 8. 1985

[Dvojí typ filosofů: myslitelé zaměřeni na reflexi a na vidění situace]

850822-1

(1) (22. 8. 85 – Ostrava)

Filosofie znamená především přesné, tj. sebe samé co nejdůsledněji kontrolující myšlení. Myšlení je možné jen v elementu řeči (slova), a konkrétně v podobě určitého jazyka. V jazyce je uloženo mnoho ze zkušenosti se světem. Proto ani nejabstraktnější a nejformálnější či nejakademičtější filosofie nikdy není docela odtržena od „skutečnosti“. – Ale filosofie, ač vznikla jako nikdy se nezastavující a nikdy neumdlévající reflexe, nemůže být na takovouto reflexi nikdy redukována a omezena. K pravé filosofii vždycky náleží také jakési celkové vidění konkrétní situace a jejích výrazných rysů. Můžeme proto rozpoznávat mezi filosofy myslitele s dvojí možnou převažující tendencí: jedni se noří stále hlouběji do prazákladních souvislostí a problémů, nakolik jim to slovo vůbec umožní a dovolí; a druzí jsou především soustředěni na skutečnost, situaci, určité dění, události, dějinnou chvíli atd., a myšlenkový aparát jim je především prostředkem k tomu, aby dovedli uchopit tuto skutečnost.

Popravdě obě tyto zmíněné stránky náleží k filosofii a žádná filosofie se bez nich neobejde. Ta souvislost obojí stránky je hluboce vnitřní povahy. Situaci, v níž stojíme, dějinnou chvíli, do níž jsme postaveni, nelze postihnout jen rozpoznáním jejích vnějších rysů a parametrů. Pro povahu situace je vedle vnějších daností, kterými může být význačná, rozhodující něco jiného: její vztah ke „smyslu“, k „slovu“, resp. přímo k „pravdě“. Pochopitelně nemůže být na tento vztah prostě a simplifikovaně „redukována“. Ale perspektivně je právě tento vztah rozhodující a určující. „Mlčí-li“ slovo, „odmlčela-li se“ pravda, pak neexistuje žádné skutečné východisko z ní, které by dovolovalo vykročit dál, kupředu, překonat daný stav, nýbrž jsou možné jen rozmanité proměny a posuny, které v nejlepším případě znamenají, že se „nic“ neděje a nestalo, zatímco nejčastěji znamenají posun k rozkladu a úpadku, k většímu chaosu. Proto porozumět smyslu dané situace předpokládá nutně porozumět tomu, co není její součástí ani vlastností. A k této „skutečnosti“, která není totožná s tím, co je „dáno“, co „jest“, se nedostaneme žádným popisem ani výčtem toho, co lze vypočítat ani zjistit bedlivým pozorováním detailů a jednotlivostí.

Na druhé straně neumdlévající a usilovně se hloub a hloub zadírající reflexe nemůže nikdy dosáhnout „dna“, „počátku“, „zdroje“, něčeho „původního“ (a proto bezpodmínečného), nýbrž je čímsi bezbřehým, bezedným, do prázdna či nesmyslna se propadajícím, ztrácejícím souvislost s tím, co žijeme a v čem žijeme. Pokud onen vztah ke skutečnosti docela neztratí, může odhalit nadmíru podivuhodné souvislosti a skutečnosti, které zcela unikají běžnému pozorování. Ale reflexe sama v sobě nemá žádnou brzdu a žádný korektiv; její případná scestnost může být (metodicky) korigována pouze díky jiné, odlišné instanci, která je především a nade všechno zaměřena ke konkrétní situaci a přímo do ní (a uprostřed ní).

Filosofie jako reflexe je významným prizmatem a nástrojem „vidění“ či „slyšení“, ale sama funguje jen jako mikroskop či dalekohled, anebo jako zesilovač či odstraňovač poruch atd. To rozhodující je však, zda vidíme anebo slyšíme.

Velké postavy českého myšlení posledních sto let byly převážně orientovány na **to** slyšet a vidět. Jejich myšlenková výbava byla často nezvyklá, ba podivná, zdánlivě snad i „neadekvátní“ (i když právě o tom by se dalo pochybovat). Masaryk neměl vůbec smysl pro kutání do hloubky slova, řeči, myšlení jako nástroje – jemného nástroje, který je třeba vždy znovu prověřovat, kontrolovat, udržovat v naprosté dokonalosti chodu a práce atd. Rádl už měl pro to větší smysl a jeho podivná (nebo s Patočkou řečeno „odstrašující“) myšlenková výprava byla nikoliv nahodile volena z toho, co prostě bylo po ruce, ale ražena jako první primitivní mince, které je možno později vylepšovat a bez nichž už se nikdy nebudeme moci obejít.

Z moderních světových filosofů lze s užitekem porovnat dva největší myslitele evropské tohoto století, Heideggera a Jasperse. Heidegger se nořil do spleťtých hloubek samotného slova a myšlení a hodně se orientoval na tom, co nám sama řeč „předříkává“. Jaspers naproti tomu podřídil všechn svůj slovní a myšlenkový aparát jinému rozhodujícímu cíli: ukázat a popsat skutečnou situaci, skutečnou povahu dějinného okamžiku, „současnosti“, přítomnosti. Budeme-li se učit především vidět a slyšet, musíme se učit u Jasperse (nebo také u Schelera, pokud jde o vidění hloubky např. etické problematiky); budeme-li se chtít učit lépe vědět, co děláme, když myslíme, musíme jít do učení k Heideggerovi. – Ale obojího je zapotřebí, neboť jednostranná orientace znamená vždy nebezpečí, že zanedbáme to druhé.